

Ostatní smíšené volební systémy

Prezentace shrnující smíšené volební systémy, které měly být
předmětem přednášky 29. 11. 2021

Podmíněný smíšený systém

- Závislá kombinace
- Listinný poměrný systém, který při splnění určité podmínky (stanovené pozitivně i negativně) přibírá většinovou složku distribuce; nebo naopak
- Klasický příklad – Francie, volby 1951
 - systém zaveden s cílem posílit spolupracující prosystémové strany (vláda čelila silné opozici komunistů, stojících nalevo od vlády, a gaullistů, stojících napravo)
 - listinný poměrný volební systém, volebním obvodem département; zavedeno pravidlo, že pokud nějaká strana na úrovni obvodu získá nadpoloviční většinu hlasů, obsadí všechna křesla = mandáty nebudou přiděleny poměrně, ale většinově
 - platí i pro tzv. kartely stran – několik stran může prohlásit, že vystupují jako kartel; získá-li kartel v obvodu nadpoloviční většinu, získá všechny mandáty (mezi členy kartelu se mandáty přidělí poměrně podle jejich příspěvku pro kartel)
 - efekt – PCF v roce 1946 získala s 28,3 % hlasů 29 % křesel, v roce 1951 s 26,3 % hlasů jen 16,5 % mandátů

Ukázka efektu francouzského podmíněného systému z roku 1951 (obvod $M = 10$)

Strana	A	B	C	D
Hlasy (%)	30	30	20	20
Mandáty	3	3	2	2
Nebyla splněna podmínka nadpoloviční většiny = poměrná distribuce				
Hlasy (%)	60	30	10	0
<i>Mandáty poměrně</i>	6	3	1	0
Mandáty většinově	10	0	0	0
Strana A získala nadpoloviční většinu, získá všechny mandáty; při poměrné distribuci by získala jen 6 mandátů				
Hlasy (%)	30	30	20	20
Strany A, C a D vystupují jako kartel, jelikož mají dohromady více než 50 %, získají všechny mandáty				
Mandáty	4	0	3	3
Pozn.: strana B hraje roli relativně silné strany, která odmítá spolupráci. Mandáty proto získá jen v případech, kdy strany A, C a D nevytvoří kartel, nebo nemají schopnost získat (samostatně, nebo v kartelu) nadpoloviční většinu				

Jiná možnost podmínky

- Itálie 2006 – 2013, Poslanecká sněmovna
- Přiděluje se 630 křesel (z toho 12 připadá Italům v zahraničí a 1 Údolí Aosty), dvě možnosti při dělení zbývajících 617 křesel
 - při celostátní poměrné distribuci získá nějaká strana či koalice 340 či více mandátů (tj. bezpečnou většinu) – mandáty jsou rozděleny všem subjektům, které překročí některou z klausulí = listinný poměrný volební systém
 - na základě poměrné distribuce by nebylo přiděleno 340 mandátů – vítězná strana/koalice získá 340 mandátů (většinou), zbylých 277 křesel se rozdělí mezi ostatní subjekty; podmínka je na rozdíl od Francie v roce 1951 nastavena negativně
 - dvě poznámky – systém měl komplikovaný systém klausulí (pro koalice, pro samostatně kandidující stranu, pro stranu kandidující v koalici); v systému byly volební obvody, ovšem mandáty se jim dělily až poté, co byl stanoven součet na celostátní úrovni
- Sporný příklad, většina autorů jej za smíšený systém nepovažuje a mluví o tzv. poměrném systému s většinovou premií; klíčová soutěž se ale odehrávala mezi dvěma velkými bloky usilujícími o vítězství; pro klasifikaci systému jako smíšeného také (a hlavně) mluví, že distribuce nebyla (ani zdaleka) poměrná
 - Poznámka pro detailisty: vítězný subjekt obsazoval více než 340 křesel, ale ne proto, že by poměrně získal přes 340 mandátů, ale proto, že ke 340 křeslům obsazoval i některá z křesel určené pro voliče hlasující v zahraničí

Nezávislé kombinace

- Smíšené volební systémy, v nichž není distribuce v jedné složce závislá na složce druhé (navzájem se neovlivňují)
 - Koexistence
 - Fúzní smíšený systém
 - Navrstvující smíšený systém

Koexistence (koexistenční smíšený systém)

- Při volbě určité instituce se na části území hlasuje většinově a na části poměrně, přičemž obě složky mají alespoň 5% podíl na složení voleného orgánu
 - typicky nestejně velké obvody, kdy ve velkých se volí poměrně a v malých většinově
 - 5% podíl hraje v klasifikaci tohoto systému důležitou roli, neboť nalezneme řadu zemí s listinným poměrným volebním systémem, kde je zanedbatelné množství poslanců voleno většinově v jednomandátovém obvodě (Finsko – 1 poslanec za Alandské ostrovy v parlamentu s 200 členy; Švýcarsko – 6 z 200 poslanců volených v nejmenších kantonech/polokantonech)
- Příkladem nepřímá volba francouzského senátu:
 - Volebním obvodem je département, počet senátorů za département 1 – 12
 - Momentálně se v obvodech do 2 mandátů volí většinově a ve větších poměrně (hranice mezi většinovou a poměrnou volbou se ale často mění)

Fúzní smíšený systém

- Málo rozšířený volební systém
- Dlouho jediným příkladem volební systém pro komunální volby ve Francii v obcích nad 3500 obyvatel (v menších obcích se volí většinově)
- Originální princip:
 - Polovina voleného orgánu volena většinově, polovina poměrně (v praxi lichý počet členů, většinově volena těsná většina, např. 11 z 21)
 - Strany nominují kandidátní listiny, dvoukolové hlasování
 - V prvním kole je potřebná nadpoloviční většina, do druhého postupují kandidátní listiny s podporou alespoň 10 %; ve druhém kole vítězí listina s nejvíce hlasy
 - Vítězný subjekt získá většinově přidělované mandáty a navíc poměrný díl poměrně obsazovaných
 - V praxi má tedy vítězná kandidátní listina garantovanou velmi bezpečnou většinu

Příklad (fúzní smíšený systém)

Výsledek druhého kola voleb v hypotetické francouzské obci s 21 členy obecního zastupitelstva (pozn.: Francie označuje tento orgán jako obecní radu)

Strana	A	B	C
Hlasy (%)	40	30	30
Mandáty většinově (celkem 11)	11	0	0
Mandáty poměrně (celkem 10)	4	3	3
Mandáty celkem	15	3	3

Další využití fúzního smíšeného systému

- Odvozená varianta užívána ve Francii v regionálních volbách
 - Hlavní rozdíl – většinová složka zahrnuje jen 25 % křesel; i tak je málo pravděpodobné, že vítězná kandidátní listina nezíská nadpoloviční většinu
 - Pro výsledek, který nepovede k většině pro jednu kandidátní listinu, by bylo potřeba, aby ve druhém kole byly alespoň 4 kandidátní listiny a vítězná měla méně než třetinu hlasů
 - Naznačený stav je málo pravděpodobný, systém celkově tlačí na vytvoření malého počtu soupeřících bloků
- Příklad připomínající fúzní smíšený systém – Řecko, parlamentní volby
 - Ze 300 křesel 50 mandátů automaticky (většinově) obsadí vítězný subjekt
 - Obvykle se ale mluví o poměrném volebním systému s většinovou premií, systém také není dvoukolový (50 mandátů získá vítěz jediného kola hlasování)
 - Pro klasifikaci systému jako smíšeného mluví, že 50 mandátů z 300 je více než 5 %, navíc přijmeme-li tezi, že zmíněných 50 mandátů je jen premie v rámci poměrného systému, nabízí se otázka, kolik mandátů by tedy muselo být přidělováno většinově, aby to nebylo „pouhá“ premie v jinak poměrném volebním systému

Navrstvující smíšený systém

- Nejrozšířenější varianta smíšeného systému
- Celá řada termínů – Mixed-Member Majoritarian System (MMM – Shugart a Wattenberg), paralelní (parallel) systém, navrstvující (superposition) systém (Massicotte a Blais)
- Volič zpravidla disponuje dvěma hlasy, jedním volí kandidáta v (obvykle) jednomandátovém obvodě, druhým kandidátní listinu ve vícemandátovém obvodě (většinou se jedná o celostátní obvod, ale jsou i případy, kdy je země rozdělena na několik obvodů)
 - Ve výjimečných případech má volič jen hlas pro většinovou složku a poměrná distribuce probíhá na základě součtu hlasů pro kandidáty dané strany
- Většinové a poměrné hlasování se mechanicky neovlivňují, teoreticky by bez komplikací mohly probíhat v různých termínech (na podzim 2003 proběhly volby v Gruzii; po protestech bylo zrušeno hlasování v poměrné složce voleb, poměrná volba se proto na jaře 2004 opakovala; výsledky z většinového hlasování z podzimu 2003 zůstaly platné, tj. na jaře se volila jen část parlamentu)

Rozšíření MMM

- V 90. letech boom, zavedeno po volební reformě v Japonsku, velmi populární ve středovýchodní Evropě a postsovětských republikách
- Po roce 2000 „ústup ze slávy“, v Evropě na celostátní úrovni zůstává jen na Litvě
- Kolem roku 2010 začíná dílčí návrat k MMM, vrací se k němu např. Rusko nebo Ukrajina

Předpokládaný efekt

- většinová složka (FPTP, nebo dvoukolový většinový) – měla by podpořit velké strany
- poměrná složka – umožní zastoupení i menších stran, i když většina mandátů by měla jít též k velkým stranám
 - má-li strana ve většinovém hlasování 40 % hlasů a nadpoloviční většinu mandátů, dá se očekávat, že v poměrném hlasování nebude její podpora řádově nižší; bude-li tedy mít v poměrném hlasování (dejme tomu) 35 %, získá v něm i odpovídající podíl mandátů, systém v žádném bodě nekompensuje malým stranám ztráty z většinového hlasování
- celkový efekt – podpora velkých stran, ale ve srovnání s většinovým systémem by měla být jejich šance na umělou většinu nižší; nebude-li tedy mít vítězná strana velmi velký náskok, bude muset vládnout v koalici; sestavení vládní koalice by ale mělo být jednodušší než kdyby se v zemi používal poměrný volební systém

Příklad země s MMM

- Litva
- Navrstvující smíšený systém zaveden v roce 1992, od roku 2004 stabilizována pravidla (do té doby se měnila výše klausule, resp. systém ve většinovém hlasování)
- 141 poslanců
 - 71 voleno dvoukolovým většinovým systémem v jednomandátových volebních obvodech (uzavřené druhé kolo)
 - 70 voleno v celostátním volebním obvodě, platí klausule ve výši 5 % pro strany (pro koalice 7 %), užívána Hareova kvóta
- Zkušenosti se systémem nejednoznačné
 - Většinová složka pomáhá hlavně vítězné straně (spíše než tomu, aby se usadil systém s jasně vymezeným okruhem velkých stran), umožňuje „přežití“ i stranám, které nezískaly 5 % (nevelké zastoupení těchto stran + nezávislí kandidáti)
 - Poměrná složka umožňuje poměrné zastoupení i menším stranám, ale do jisté míry i jejich okruh omezuje prostřednictvím klausule

Supersmíšený systém

- Volební systém, který v sobě spojuje dva smíšené systémy
- Často počítán mezi závislé kombinace, ale lze si jej teoreticky představit jako nezávislou kombinaci
- Velmi malý počet příkladů
- Nejznámější a geograficky nejbližší Maďarsko v letech 1990 – 2010: systém spojující navrstvující a korekční smíšený systém
 - Popis na dalším listu berte spíše jako zajímavost, jak může vypadat velmi komplexní volební systém; jelikož se jedná ale o historickou záležitost, ptát se na tento systém nebudu

Maďarský supersmíšený volební systém

- Zaveden v roce 1990, od roku 1994 platil v níže popsané podobě
- Volič disponuje 2 hlasy, jedním volí kandidáta v jednomandátovém obvodě a druhým kandidátní listinu v regionálním vícemandátovém obvodě
- 386 poslanců
 - 176 voleno většinově v jednomandátových obvodech dvoukolovým systémem s částečně otevřeným druhým kolem (do druhého kola automaticky postupují tři nejlepší + každý kandidát se ziskem přes 15 % hlasů; ve druhém kole postačuje zisk nejvíce hlasů)
 - 152 voleno poměrně ve 20 vícemandátových obvodech; klausule 5 % pro strany a 10 % a 15 % pro koalice podle počtu členů; užívá se Hagenbach-Bischoffova kvóta, případné nepřidělené mandáty se přesouvají do kompenzační složky distribuce
 - 58 mandátů (+ nepřidělené z obvodů) rozděleny poměrně v celostátním volebním obvodě stranám, které splnily stejnou klausuli, jako v poměrné složce; používá se D'Hondtův dělitel, k distribuci použity jen doposud nevyužité hlasy = hlasy kandidátů, kteří nezískali mandát v jednomandátových obvodech (používají se hlasy z prvního kola) + hlasy udělené v poměrné složce, které nevedly k zisku mandátu

Efekt maďarského volebního systému

- Většinová složka podporuje velké strany a spolupráci (počet kandidátů ve druhém kole je ideálně 2, což vede k tomu, že se menší strana dohodne s větší na vzájemném odstoupení kandidátů; např. kandidáti malé levicově liberální SZDSZ v letech 2002 až 2006 ze třetích míst odstupovali po prvním kole ve prospěch kandidátů levicové MSZP, MSZP výměnou za to odstoupila v několika obvodech, kde měli kandidáti SZDSZ z třetího místa větší šanci, resp. v několika obvodech měly MSZP a SZDSZ společného kandidáta)
- Regionální poměrná složka kvůli menším obvodům (ze 152 mandátů připadalo 28 na Budapešť, ostatních 19 obvodů tedy mělo v průměru 6,5 mandátu) pomáhala také velkým stranám, menší strany měly šanci jen v Budapešti a případně nějaké své regionální baště
- Celostátní kompenzační složka nebyla na velké strany úplně tvrdá (využily své většinové hlasy z obvodů, kde nevyhrály), ale i tak umožnila malým stranám snížit ztrátu z předcházejících dvou složek (SZDSZ v roce 2002 získala 20 křesel, z toho 3 v jednomandátových obvodech, 4 v regionálních a 13 kompenzačních); jednalo se o 5 % mandátů, poměrně strana získala 5,6 % hlasů
- Celkově systém pomocí většinových obvodů a regionů podporuje velké strany, kompenzační složka tento efekt částečně zmírňuje, většinová složka pak podporuje spolupráci stran; v letech 1990 – 2010 se střídaly pravostředové a levostředové koalice vzešlé z volební spolupráce